

VỀ THỰC TRẠNG GIÁO DỤC, ĐÀO TẠO QUYỀN CON NGƯỜI BẬC SAU ĐẠI HỌC Ở NƯỚC TA HIỆN NAY

NGUYỄN THỊ BÁO^(*)

I. Sự cần thiết phải thúc đẩy giáo dục, đào tạo quyền con người ở bậc sau đại học

Giáo dục, đào tạo quyền con người góp phần quan trọng vào việc xây dựng một xã hội công bằng, trong đó các quyền cơ bản của con người được đề cao và tôn trọng. Tuy nhiên, vấn đề giáo dục, đào tạo quyền con người bậc sau đại học ở Việt Nam hiện nay còn nhiều bất cập và là chủ đề mới cần được quan tâm xem xét. Việc chú trọng đúng mức và thúc đẩy hoạt động này xuất phát từ những yêu cầu tất yếu sau:

Thứ nhất, đối tượng của giáo dục, đào tạo bậc sau đại học (*đầu vào*) là những người đã tốt nghiệp đại học với mục tiêu trang bị thêm cho họ những kiến thức sau đại học và nâng cao kỹ năng thực hành nhằm xây dựng đội ngũ những người có phẩm chất chính trị, đạo đức, có ý thức phục vụ nhân dân, có trình độ cao, đáp ứng nhu cầu phát triển kinh tế-xã hội, khoa học-công nghệ của đất nước. Giáo dục, đào tạo quyền con người ở bậc sau đại học sẽ hướng tới sự tôn trọng luật pháp, nhân phẩm và quyền tự do cơ bản của mọi

người, không phân biệt đối xử vì bất cứ lý do nào từ phía các cơ quan công quyền. Bởi vậy cần quan tâm thúc đẩy hoạt động giáo dục, đào tạo quyền con người bậc sau đại học để xứng đáng với vị trí và vai trò của nó là góp phần quan trọng vào việc bảo đảm thực hiện quyền con người.

Thứ hai, Việt Nam đang trong quá trình xây dựng và hoàn thiện nhà nước pháp quyền XHCN, hội nhập và phát triển dưới sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản Việt Nam, cho nên giáo dục, đào tạo quyền con người ở bậc sau đại học một mặt chuyển tải những nội dung cơ bản về quan điểm của Đảng, chính sách của Nhà nước, các chuẩn mực quốc tế về quyền con người đến người được đào tạo, mặt khác trang bị những kiến thức cơ bản về quyền con người để đối tượng được đào tạo sau đại học có luận cứ khoa học để tham gia diễn đàn phản bác lại các luận điệu vu cáo, bôi nhọ chế độ trên cơ sở lợi dụng các vấn đề về dân chủ, nhân quyền của các thế lực thù

^(*) TS., Học viện Chính trị-Hành chính quốc gia Hồ Chí Minh.

địch, tạo vị thế cho Việt Nam trên trường quốc tế để hội nhập với thế giới và khu vực, góp phần xây dựng nền văn hóa nhân quyền toàn cầu.

Thực tế cho thấy, Đảng và Nhà nước ta đã tích cực hưởng ứng, tham gia có hiệu quả "Thập kỷ giáo dục nhân quyền" của Liên Hợp Quốc. Đặc biệt, ngày 12/7/1992 Ban Bí thư Trung ương Đảng đã ra Chỉ thị 12/CT-TW để định hướng các quan điểm và chủ trương của Đảng về vấn đề quyền con người trong đó có giáo dục quyền con người.

Thứ ba, cần thiết phải thúc đẩy hoạt động giáo dục, đào tạo quyền con người bậc sau đại học xuất phát từ yêu cầu của thực tiễn. Vì, đào tạo sau đại học sẽ tạo ra "sản phẩm đặc biệt" (đầu ra) cho xã hội, đó là những người có trình độ thạc sĩ, tiến sĩ. Trong số họ sẽ có người làm khoa học, người tham gia hoạt động lãnh đạo, quản lý trong các cơ quan thuộc hệ thống chính trị. Nói cách khác, họ sẽ tham gia vào tất cả các vị trí trên mọi lĩnh vực của đời sống xã hội. Họ là những người đã, đang và sẽ trực tiếp tham gia hoạch định, chỉ đạo, giám sát thực hiện chính sách và pháp luật liên quan đến quyền con người, quyền công dân từ trung ương đến địa phương. Ở bất cứ cương vị nào họ cũng cần phải được giáo dục quyền con người một cách nghiêm túc để ý thức rõ được quyền và nghĩa vụ của một công dân; để họ hiểu được mình phải làm gì, sẽ làm gì để bảo vệ các quyền và lợi ích hợp pháp của mình mà không phương hại đến lợi ích của người khác và của cả cộng đồng; để họ biết mình có quyền và nghĩa vụ phải lên tiếng để bảo vệ lẽ phải, bảo vệ công lý; đấu tranh không khoan nhượng với

những hành vi xâm phạm quyền con người. Đặc biệt, nếu tham gia vào bộ máy công quyền, họ phải có ý thức thúc đẩy việc tôn trọng và đảm bảo thực hiện các quyền con người của công chúng. *"Con người càng biết nhiều về các quyền của chính mình thì càng tôn trọng các quyền của những người khác, và như vậy càng có cơ hội chung sống hoà bình. Chỉ khi nào người dân được giáo dục về quyền con người thì lúc đó chúng ta mới có thể hy vọng ngăn chặn những hành vi vi phạm quyền con người cũng như ngăn chặn xung đột"* (2).

Mặt khác, trong xu thế hội nhập và phát triển hiện nay, họ phải nhận thức đúng đắn về những giá trị truyền thống nhân đạo của dân tộc; quan điểm của Đảng, Pháp luật của Nhà nước Việt Nam và các chuẩn mực quốc tế về quyền con người; những thuận lợi, khó khăn trong việc thực hiện quyền con người ở Việt Nam hiện nay; để vững vàng, tránh bị "tự diễn biến" trước những âm mưu, thủ đoạn của các thế lực thù địch đang có dã tâm thực hiện chiến lược "diễn biến" để "tự diễn biến" đối với dân tộc ta.

Xuất phát từ những yêu cầu trên, giáo dục, đào tạo quyền con người bậc sau đại học hiện đang là chủ đề được các nhà khoa học và một số nhà quản lý quan tâm. Tuy nhiên, hoạt động này vẫn chưa được chú trọng đúng mức như vị trí vốn có của nó.

II. Thực trạng giáo dục, đào tạo quyền con người bậc sau đại học ở Việt Nam hiện nay

1. Phải khẳng định rằng từ năm 2008 trở về trước, giáo dục, đào tạo quyền con người bậc sau đại học chưa được quan tâm đúng mức nên chưa có cơ

sở đào tạo sau đại học nào có chương trình đào tạo chính thức về quyền con người.

Nguyên nhân là do Việt Nam quan niệm hệ sau đại học là hệ nâng cao và bổ túc thêm một số kiến thức mang tính chất hiện đại và cập nhật các kiến thức ở hệ đại học. Trong khi đó, ở bậc đại học chưa có chương trình giảng dạy chính thức môn học về quyền con người, việc giảng dạy về quyền con người mới chỉ được lồng ghép trong một số môn học như: *Luật Hiến pháp (có chương về quyền và nghĩa vụ cơ bản của công dân)*; *Luật quốc tế (gắn vấn đề quyền con người vào chương dân cư)*.

Điển hình như Khoa Luật trực thuộc Đại học Quốc gia Hà Nội, trước năm 2007 cơ sở này không có chương trình giảng dạy riêng về vấn đề nhân quyền. Vấn đề này chỉ được lồng ghép trong chương trình học của một số ngành luật có liên quan, như *Luật quốc tế, Luật hiến pháp Việt Nam, Luật hiến pháp nước ngoài...* với dung lượng trung bình (tách thành bài riêng hoặc lồng ghép trong một số bài học) khoảng 1-2 bài học mỗi môn. Tuy nhiên gần đây Khoa Luật đã xây dựng hai môn học riêng về nhân quyền (dưới hình thức các môn tự chọn), là *“Lý luận về nhân quyền”* và *“Bảo vệ quyền con người bằng hệ thống tư pháp hình sự”*. Hai môn học này đã chính thức được đưa vào giảng dạy từ tháng 1/2008 cho sinh viên năm thứ tư chuyên ngành Lý luận - Hiến pháp và chuyên ngành Tư pháp hình sự, với thời lượng 2 tín chỉ/môn. Thêm vào đó, từ năm học 2009, Bộ môn Luật quốc tế của Khoa đã đưa thêm môn *“Luật quốc tế về quyền con người”* vào

giảng dạy với cùng thời lượng. Trong số ba môn học kể trên, có thể coi môn Lý luận về nhân quyền (còn gọi là môn “Lý luận và pháp luật về quyền con người”) được tổ chức tốt hơn cả. Môn học này đã xây dựng được giáo trình riêng (lần đầu tiên ở Việt Nam) và tính đến nay đã được giảng dạy cho ba khoá sinh viên (Khóa 49, 50, 51) (xem: 1).

Bên cạnh đó, Khoa Luật quốc tế thuộc Đại học Luật Tp. Hồ Chí Minh cũng đã có môn học tự chọn về quyền con người với 40 tiết.

Từ đó cho thấy, giáo dục, đào tạo quyền con người hiện nay chưa được chú trọng thực hiện ở bậc đại học nên chưa tạo cơ sở cho việc tiếp tục thực hiện ở bậc sau đại học. Tức là chưa thành môn học độc lập, bắt buộc trong các bậc, hệ đào tạo. Ngoại trừ Học viện Chính trị - Hành chính quốc gia Hồ Chí Minh đã có môn học *“Lý luận về Quyền con người”* gồm 6 bài với 30 tiết cho Hệ đào tạo Cử nhân và một chuyên đề *“Quyền con người và vấn đề quyền con người trong bối cảnh quốc tế ngày nay”* với 5 tiết cho chương trình đào tạo các lớp Cao cấp lý luận hệ tập trung (do Viện Nghiên cứu Quyền con người đảm nhận).

2. Nhận thức được tầm quan trọng của giáo dục, đào tạo quyền con người ở bậc sau đại học hiện nay, một số cơ sở đào tạo đã quan tâm xúc tiến hoạt động này.

Trước hết phải kể đến Học viện Chính trị - Hành chính quốc gia Hồ Chí Minh. Đây là cơ sở đào tạo sau đại học đầu tiên ở Việt Nam đã đưa môn học *“Quyền con người và các yếu tố bảo đảm thực hiện quyền con người”* thành môn

tự chọn gồm 30 tiết trong chương trình đào tạo thạc sĩ chuyên ngành *Lý luận và lịch sử Nhà nước và pháp luật* bắt đầu từ khóa học 2009-2012 cho các lớp Cao học Luật khóa 16 (hệ tập trung và không tập trung).

Hiện nay, Viện Nghiên cứu Quyền con người thuộc Học viện Chính trị - Hành chính quốc gia Hồ Chí Minh đang xây dựng chương trình đào tạo Thạc sĩ chuyên ngành "*Lý luận về quyền con người*" trình các cấp có thẩm quyền phê duyệt và cấp mã số đào tạo về Nhân quyền cho Học viện để đưa vào thực hiện. Nếu chương trình này được các cơ quan nhà nước có thẩm quyền chấp thuận, nó sẽ là chương trình thạc sĩ về nhân quyền đầu tiên ở Việt Nam.

Bên cạnh đó, Khoa Luật thuộc trường Đại học Quốc gia Hà Nội cũng đang xây dựng chương trình đào tạo thí điểm thạc sĩ chuyên ngành "*Lý luận và pháp luật về nhân quyền*". Nếu chương trình này được Đại học Quốc gia Hà Nội và các cơ quan nhà nước có thẩm quyền khác chấp thuận, nó sẽ là chương trình thạc sĩ về nhân quyền đầu tiên ở cơ sở này.

Ngoài ra, Viện Khoa học xã hội Việt Nam hiện đang xúc tiến để đưa giáo dục, đào tạo quyền con người vào chương trình đào tạo sau đại học của Viện, đặc biệt là đề nghị các cơ quan chức năng cấp mã số Luật nhân quyền cho cơ sở đào tạo này.

3. Những năm gần đây, ngày càng có nhiều luận văn thạc sĩ, luận án tiến sĩ Luật học nghiên cứu về đề tài quyền con người ở các cơ sở đào tạo sau đại học như Học viện Chính trị - Hành chính

quốc gia Hồ Chí Minh, Viện Nhà nước và Pháp luật, Đại học Quốc gia Hà Nội, Đại học Luật Hà Nội, Học viện Cảnh sát nhân dân, Học viện An ninh nhân dân... Có thể điểm qua một vài điển hình trong số đó như: *Đảm bảo quyền con người trong hoạt động tư pháp ở Việt Nam hiện nay* của NCS. Nguyễn Huy Hoàn (2004); *Bảo đảm quyền bảo vệ của đương sự trong tố tụng dân sự Việt Nam* của NCS. Nguyễn Công Bình (2006); *Quốc hội Việt Nam với việc bảo đảm quyền con người* của NCS. Tường Duy Kiên (2005); *Hoàn thiện pháp luật về quyền của người khuyết tật ở Việt Nam hiện nay* của NCS. Nguyễn Thị Báo (2007), v.v...

III. Về việc phát triển giáo dục, đào tạo quyền con người ở bậc sau đại học ở Việt Nam trong thời gian tới

Từ thực tế công tác giáo dục, đào tạo quyền con người ở bậc sau đại học ở Việt Nam hiện nay có thể rút ra một số nhận xét sau:

- Nhu cầu về giáo dục, đào tạo quyền con người ở bậc sau đại học đã trở nên bức thiết cả về lý luận và thực tiễn, xuất phát từ nhu cầu nội tại và xu thế hội nhập, phát triển hiện nay.

- Đối tượng cần được tiếp cận giáo dục, đào tạo quyền con người tại các cơ sở đào tạo sau đại học ngày càng tăng.

- Đưa nội dung giáo dục, đào tạo quyền con người thành môn học bắt buộc hoặc tự chọn ở bậc sau đại học là cần thiết. Đặc biệt cần phải có mã số đào tạo chuyên ngành về quyền con người để tạo điều kiện cho các học viên có nhu cầu theo học ở trình độ thạc sĩ và tiến sĩ.

- Các cơ sở đào tạo sau đại học cần phải xây dựng kế hoạch, chương trình, nguồn lực để thực hiện hoạt động giáo dục, đào tạo quyền con người. Trong đó, đặc biệt phải chú trọng xây dựng đội ngũ giảng viên, giáo trình và tài liệu phục vụ giảng dạy.

Từ thực tế trên, theo chúng tôi, có thể phát triển giáo dục, đào tạo quyền con người ở bậc sau đại học ở Việt Nam trong thời gian tới theo hướng sau:

Thứ nhất, trong xu thế hội nhập và phát triển hiện nay, giáo dục, đào tạo quyền con người ở bậc sau đại học phải được phát triển để hướng tới cung cấp cho người được đào tạo những tri thức mang tính chuyên sâu về quyền con người, những vấn đề mang tính chất kỹ năng, kỹ xảo, thao tác nghề nghiệp về quyền con người.

Giáo dục, đào tạo sau đại học có nhiệm vụ đào tạo những nhà khoa học, nhà quản lý, các chuyên gia mà công việc của họ sẽ liên quan đến tầm vĩ mô, hoạch định chính sách, tổ chức thực hiện bảo đảm quyền con người. Do vậy, họ cần phải được trang bị những kiến thức lý luận về quyền con người, về mối quan hệ giữa quyền con người với nhà nước và xã hội; quyền con người trong lịch sử nhân loại; quyền con người với dân chủ; nhà nước pháp quyền và xã hội công dân; cơ chế pháp lý bảo đảm quyền con người; pháp luật quốc tế và quốc gia về quyền con người.

Nội dung giáo dục ở cấp độ này chủ yếu dành cho các đối tượng trở thành các chuyên gia nghiên cứu, giảng dạy, các nhà lãnh đạo, quản lý đóng vai trò quan trọng trong việc thúc đẩy, tôn

trọng và bảo đảm quyền con người ở Việt Nam, vì vậy phải được xây dựng một cách phù hợp.

Thứ hai, đa dạng hóa về mặt hình thức giáo dục, đào tạo về quyền con người ở các cơ sở đào tạo sau đại học, đặc biệt là các cơ sở đào tạo chuyên luật, đào tạo công an, kiểm sát viên. Tại các cơ sở đào tạo này, giáo dục, đào tạo quyền con người đã và đang được đặt ra với nhiều hình thức như đưa vào nhóm môn học bắt buộc, nhóm môn học tự chọn và các đề tài nghiên cứu của luận văn thạc sĩ, luận án tiến sĩ.

Thứ ba, giáo dục, đào tạo quyền con người ở bậc sau đại học sẽ hiệu quả hơn khi được thực hiện dưới hình thức liên kết đào tạo giữa các cơ sở đào tạo sau đại học của Việt Nam với các nước có kinh nghiệm trong đào tạo sau đại học về quyền con người như: Australia, Thụy Điển, Anh, v.v... Hiện nay, các nước này đã thực hiện chương trình đào tạo thạc sĩ, tiến sĩ về nhân quyền cho tất cả các đối tượng có nhu cầu khi đủ điều kiện. Nhiều học viên Việt Nam đã và đang tham dự các chương trình đào tạo sau đại học về nhân quyền ở các nước này.

Thứ tư, giáo dục, đào tạo quyền con người nói chung, ở bậc sau đại học nói riêng đã và đang là lĩnh vực được Đảng và Nhà nước ta quan tâm tạo điều kiện để phát triển. Do đó, các cơ sở đào tạo sau đại học cần chuẩn bị đủ các điều kiện để được các cơ quan chức năng cấp mã số đào tạo về quyền con người ở bậc sau đại học nhằm đưa giáo dục, đào tạo quyền con người ở bậc sau đại học ngày càng gặt hái được nhiều thành công hơn.

Kết luận

Giáo dục, đào tạo quyền con người nói chung, ở bậc sau đại học nói riêng ở Việt Nam đến nay vẫn còn là hoạt động mang tính mới mẻ nhưng có vai trò đặc biệt quan trọng, có ý nghĩa chiến lược đối với sự nghiệp giáo dục - đào tạo, đặc biệt là đào tạo thế hệ trẻ; đối với sự nghiệp xây dựng Nhà nước pháp quyền XHCN và là cơ sở để hình thành nhận thức đúng đắn về quyền con người. Góp phần quan trọng trên lĩnh vực đấu tranh và bảo vệ quyền con người là cơ sở để chống lại hoạt động lợi dụng "chiêu bài nhân quyền" của các thế lực thù địch chống phá sự nghiệp xây dựng CNXH ở Việt Nam, là cơ sở để củng cố niềm tin của quần chúng với Đảng và Nhà nước. Do đó, cần phải có một chiến lược tổng thể cho giáo dục, đào tạo quyền con người ở bậc sau đại học, coi

đây là một trong những vấn đề mới cần được ưu tiên trong quá trình xây dựng và thực hiện Chiến lược quốc gia về giáo dục quyền con người của Việt Nam.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Vũ Công Giao, Lã Tùng Khánh. Giáo dục nhân quyền ở Việt Nam – Vài suy nghĩ từ thực tế khoa Luật, Đại học quốc gia Hà Nội. Hội thảo khoa học quốc tế “Quyền con người: tiếp cận đa ngành và liên ngành luật học” thuộc “Diễn đàn giáo dục về quyền con người ở bậc đại học và sau đại học”, Viện Khoa học xã hội Việt Nam, tháng 3/2009.
2. Kofi Annan (Tổng thư ký Liên hợp quốc). Thông điệp nhân ngày Nhân quyền thế giới, 10/12/2000. Thông cáo báo chí LHQ, ngày 10/12/2000.